

การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ตามหลักพระพุทธศาสนาของปราชญ์ชาวบ้านตำบลขวาว
อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

**An Application of Sufficiency Economy According to
Buddhism of the Local Scholars in Khaw Sub-District,
Selaphum District, Roi-Et Province**

อานนตรี ประสมสุข¹,
พระครูศรีปริยัตติยาภิวัฒน์² และ พระมหาณัฐกิตติ อนารโท³
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น¹
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี^{2,3}

**Anontri Prasomsuk¹,
Prakrusripariyattiyaphiwat² and PhramahaNatthakitti Anarato³**
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Khonkaen Campus, Thailand¹
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Ubon Ratchathani Campus, Thailand^{2,3}
Corresponding Author; Email: pipisit9@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษา แนวคิดและวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) ศึกษาแนวคิดและวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักพระพุทธศาสนา 3) ศึกษาวิถีชีวิตของปราชญ์ชาวบ้าน

ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดและวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยึดหลักพระราชดำรัสของ ร.9 “พออยู่ พอกิน พอเพียง พอดี” วิถีชีวิตยึดหลักโอวาท 3 คือ (1) ไม่ทำชั่ว ปฏิบัติตามเบญจศีล กุศล 3 เว้นอบายมุข 6 (2) ทำความดีโดยปฏิบัติตามหลักเบญจธรรม

* ได้รับบทความ: 19 ธันวาคม 2562; แก้ไขบทความ: 25 ธันวาคม 2562; ตอรับตีพิมพ์: 26 ธันวาคม 2562

Received: December 19, 2019; Revised: December 25, 2019; Accepted: December 26, 2019

พละ 4, คารวะ 6, มีวินัย ใช้ชีวิตอย่างระมัดระวัง ไม่ประมาท (3) จิตบริสุทธิ์ ปฏิบัติตาม ไตรสิกขา รักษาศีล บุญกิริยา 10 ฝึกปฏิบัติสมาธิทั้งสมถะและวิปัสสนา

แนวคิดและวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงของปราชญ์ชาวบ้าน พบว่ามี มัชฌิมาปฏิปทา (ทางสายกลาง) สัมปยุตธรรม (คุณสมบัติของคนดี) ทิฏฐธัมมิกัตถะ, มรรคมรรค 8 ทางพ้นทุกข์หรืออตตัปปะ อตตาคิ อตตโนนาโถ (ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน) อิทธิบาท 4, สังคหัตถ์ 4

วิถีชีวิตของปราชญ์ชาวบ้าน ใช้ฐานหลักพุทธธรรมในการพัฒนาบุคคล และนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน พอมี พอกิน พออยู่ พอใช้ พออกพอใจ พอแบ่งไว้ใช้จ่าย และประหยัด การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของปราชญ์ชาวบ้านได้แก่ หลักสันโดษ, โภควิภาคธรรม, โภคอาทิจธรรม, คิหิสุข/กามโมคิสุข/สุขของคฤหัสถ์, พรหมวิหาร 4, และฉราวาสธรรม

คำสำคัญ: วิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง; พุทธธรรม; ปราชญ์ชาวบ้าน

Abstract

This thesis has 3 main objectives: 1) To study the concept and way of life based on the sufficiency economy philosophy 2) Application Buddhist to the core philosophy of scholars and 3) The study analyzed the lifestyle of sufficiency economy to follow Buddhist doctrines of scholars.

The research found that the concept and way of life based on the philosophy of sufficiency economy principle of the royal speeches. 9 “Developing countries need to follow the order. Start by creating a basic or having eaten there before.” The public to “bring professionals to the farmers” just fit enough to eat, “a way of life based on three principles such as (1) do not do evil to follow the five precepts, charity 3 and refrain vices 6 (2) do good deeds by virtue, four Bala (powers), six Reverence, having Discipline and Living careful precaution in the Dharma. (3) Pure mind follows the Three Noble Truths, ten making merits and practice Samatha and Vipassana meditation. But the main principles in Buddhism is The Five Aggregates, the Three Characteristics, twelve senses, Dependent origination, Action, Good friends and Reflective thinking or way of thinking

The principle of the Buddha Dharma is applied in conjunction with Sufficiency Economy Philosophy such as The Mystical Path (The Middle Way), The Noble of person (The Qualities of the Good), Ditthadhammikattha (the immediate benefit), the Noble Eightfold Path (the path leading to the cessation of suffering), Hiri: moral shame; conscience Ottappa: moral dread, self-reliance, four Iddhipada: path of accomplishment; basis for success,

Sangahavatthu: bases of social solidarity; bases of sympathy; acts of doing favours; principles of service.

An analysis of the application of principles in sufficiency economy philosophy of villagers. Four Bhavanas: Body, Moral, Spirituality, and Wisdom. To be used in daily life, enough to eat enough. To be fair enough to share, to spend and save the application of Buddhist principles such as Secluded, Four Consumption Divisions, Utilities such an injustice, House-life happiness/ enjoyers of sensepleasures/ The happiness of the family, Four holy abidings; sublime states of mind and virtues for a good household life.

Keywords: Sufficiency Economy Way of Life; Buddha Dhamma;
Local Scholars

บทนำ

ประเทศไทยมีรากฐานด้านการเกษตรมาอย่างยาวนานต่อเนื่องมา ทำนาปลูกข้าว เลี้ยงสัตว์ เลี้ยงวัว ควาย เป็ด ไก่ ปลูกพืชผักสวนครัว อีกทั้งนับถือพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในการดำรงชีวิต แต่ละครอบครัวต่างทำการผลิตเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือน เป็นสำคัญ โดยอาศัยแรงงานคนในครัวเรือน แรงงานสัตว์ และทรัพยากรธรรมชาติ การผลิตอาศัยความสัมพันธ์ การพึ่งพาอาศัยกันและกันภายในครัวเรือนและชุมชน เป็นการผลิตแบบพึ่งพาธรรมชาติ การดำรงชีวิตมนุษย์จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยพื้นฐาน 4 ประการ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค แต่ปัจจัยดังกล่าวเป็นทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด แม้มนุษย์จะผลิตสินค้าและบริการขึ้นมาสนองความต้องการ แต่บางครั้งก็มากเกินไปเกินความต้องการ หรือบางครั้งก็ขาดแคลน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการศึกษาถึงการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์และมีประสิทธิภาพสูงสุดในการผลิตสินค้าและบริการ เพื่อตอบสนองความต้องการอันไม่มีที่สิ้นสุดของมนุษย์ (Faculty of Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2012: 2) แม้ประเทศไทยจะกลายเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจ แต่ความเจริญดังกล่าวไม่ได้มาโดยปราศจากต้นทุน การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ทำให้ชุมชนเมืองขยายตัว รวมทั้งการเจริญเติบโตของภาคอุตสาหกรรมได้ส่งผลต่อการกระทบอย่างรุนแรงต่อความเป็นอยู่ของประชาชน และระบบนิเวศของประเทศเสียเป็นส่วนใหญ่ คุณภาพแม่น้ำขยายตัวเกือบครึ่งหนึ่งของประเทศ จัดอยู่ในระดับต่ำ มีการใช้ทรัพยากรดินและน้ำอย่างสิ้นเปลืองเกินขนาดโดยปราศจากการวางแผนที่ดี ความล้มเหลวของการพัฒนาที่สิ้นเปลืองมาจากระบบการผลิต ระบบการเมือง

เศรษฐกิจ และการสาธารณสุข (Chaweewan Suwanapa, 2010 : 335) การพัฒนาประเทศที่สำคัญเป็นการระดมทรัพยากรกำลังคน และทุนมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เพื่อยุติการผลิติดีกครั้ง ต้องส่งเสริมและรักษาความเป็นธรรมในสังคม จะให้สังคมเกิดเสถียรภาพยึดถือ เช่น ชูสถาบันของชาติ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมอันดีงาม และช่วยเหลือราษฎรให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ทั้งเป็นการรักษาความมั่นคงของชาติ โดยสรุปก็คือ การพัฒนาประเทศมีเป้าหมายให้ประชาชนได้มีการอยู่ดีกินดี นำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์ให้มากที่สุด การพัฒนาประเทศที่สำคัญคือการพัฒนาท้องถิ่นหรือการพัฒนาชุมชน การพัฒนาวิธีนี้ คือการพัฒนาบนรากฐานที่คนในท้องถิ่นเป็นผู้มีความรู้ความสามารถที่จะพัฒนาตนเองได้ ดังนั้นจึงควรมีบุคคลภายนอกมากระตุ้น และให้การสนับสนุน ที่อยู่ในท้องถิ่นจะเกิดการกระตือรือร้น และร่วมมือพัฒนาท้องถิ่นของตนเองให้ดีขึ้น (Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto), 1994 : 62)

พระราชดำริปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงเป็นการนำเสนอทางออกให้กับสังคมปัจจุบัน ที่จะช่วยสร้างสังคมให้เข้มแข็งตามวิถีของชาวตะวันออกและวิถีพุทธ ซึ่งยึดแก่นสาระของความเป็นจริงเป็นหลัก ตัวอย่างเช่น ศาสนาพุทธได้กล่าวถึงการรู้ความจริงของสรรพสิ่งที่มีอยู่ในโลกนี้ว่า ทุกสิ่งนั้นไม่เที่ยงมีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป ดังนั้นจึงไม่ควรยึดมั่นถือมั่นให้เกิดทุกข์ ส่วนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงนั้นหากมีการนำมาใช้ปฏิบัติจะนำไปสู่วิถีทางการดำเนินชีวิตส่วนตัวและชีวิตการทำงานอย่างมีคุณภาพและมีความสุข การมีความพอเพียงเป็นที่ตั้งจะทำให้รู้จักความพอดีจึงใช้ทางสายกลางที่ไม่มากไม่น้อยเกินไป ซึ่งส่งผลไปถึงการบริหารจัดการตนเองและทรัพยากรต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ไม่ฟุ้งเฟ้อให้สิ้นเปลืองโดยใช่เหตุ ฉะนั้นเมื่อมีการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน จะมีการดำเนินการด้านต่าง ๆ อย่างค่อยเป็นค่อยไป ก่อให้เกิดความสมดุลมั่นคงและยั่งยืนในระดับตนเอง ครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติตามเงื่อนไขและวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ ไม่สร้างความขัดแย้งและความแตกต่างทางวัฒนธรรมพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับความพอเพียงว่า “ความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่าทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัว จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียง พอสมควร บางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการ ก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก” (Department of Religious Affairs, Ministry of Culture, 2007 : 2)

ปรัชญา แนวคิด และทฤษฎี อันเป็นพื้นฐานของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เกือบทั้งหมด ก็คือ ความพออยู่ พอกิน และความมีชีวิตอยู่ที่เหมาะสม พอเพียง ในทุกมิติของชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน แนวความคิดนี้ หากวิเคราะห์ดูแล้วจะเห็นได้ชัดเจนว่าประสานสอดคล้องต้องกันอย่างแนบแน่น กับหลักธรรมแห่งพระพุทธศาสนาที่ว่าด้วยการดำรงชีวิตที่ประเสริฐพอเหมาะพอควรและการเดินสายกลางตามสมมติสัจจะในโลกียธรรมด้วย “วิถีแห่งพุทธ” トラบเท่าที่ยังไปไม่ถึงระดับปรมาตมธรรม ส่วนการดำรงชีวิตอยู่ในโลกียธรรม ธรรมดานั้นก็ให้รู้เท่าทันความเป็นไปและความเป็นจริงของโลก รู้จักประสานกลมกลืนกับโลก ชีวิตและธรรมชาติใช้ประโยชน์ และนำกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ และทรัพยากรธรรมชาติมาใช้เท่าที่จำเป็น และให้ก่อประโยชน์สูงสุดโดยไม่เป็นการทำลายและเบียดเบียนกัน (Office of the Special Committee for Coordination of the Royal Development Projects, 1997 : 26) ด้านเศรษฐกิจ พุทธศาสนาให้ความรู้เรื่อง ปัจจัย 4 อันจำเป็นแก่ การดำรงชีวิต แล้วธรรมะเพื่อประโยชน์ 4 อย่าง คือ ขยันรักษาสินที่มีอยู่ คบคนดีเป็นมิตรและครองชีพอย่างเหมาะสมและให้สร้างความมั่นคงด้วยการแบ่งทรัพย์สินที่หามาได้เป็น 4 ส่วน เลี้ยงตน 1 ส่วน ใช้จ่าย 2 ส่วน ออมไว้ 1 ส่วน และแนะนำความสุขของชาวบ้านมี 4 อย่าง 1) จากการมีทรัพย์ 2) จากการใช้ทรัพย์ 3) จากการไม่มีหนี้ 4) จากความประพฤติ ไม่มีโทษ จักทำให้ประกอบสัมมาอาชีวะ และไม่ควรทำการห้าม 5 อย่าง นี้ 1) คำอาวธ 2) คำมนุษย์ 3) คำเนื้อสัตว์ 4) คำน้ำเมา 5) คำยาพิษ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, พระพุทธศาสนาสังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ สนพ.สุภาพใจ, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒ - ๑๓ .) (Sanya Sanyawiwat, Buddhist sociology, 2 nd edition, Bangkok: Sukkhapabjai Group, 2000), 12-13.) วิถีชีวิตประชากร ชาวไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา องค์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะด้วย จึงถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีความสำคัญ ในการดำรงชีวิตของคนไทย ยึดถือหลักพุทธธรรมทางจิตใจมาตั้งแต่โบราณกาล จนถึงปัจจุบัน ความเจริญทางศีลธรรมวัฒนธรรมของคนในชาติ มีมาคู่กับชาติ ก็เพราะอาศัย หลักพุทธธรรม เมื่อยึดถือพระพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติจึงเกิดประเพณีและวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับประเพณี การเกิดประเพณีการบวช ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีการเปิดสำนักงานใหม่ ประเพณีการทำศพ ผู้ตาย ยึดหลักคำสอนตามหลักพุทธธรรมเป็นสำคัญ และประเพณีการกราบไหว้ การทักทายปราศรัยกัน เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต เพื่อความสามัคคีต่อกัน เสมือนเป็นญาติพี่น้องกันการที่จะนำไปสู่

การแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจนั้นอาจทำได้หลายวิธี แต่การทำให้เศรษฐกิจของชาติมั่นคงและยั่งยืนในอนาคตนั้น เป็นสิ่งที่สังคมควรคำนึงถึงการพึ่งพาตนเอง และการเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนตามแนวคิดทฤษฎีเศรษฐกิจชุมชนแบบพึ่งตนเองนั้น ทำให้เกษตรกรเป็นผู้ผลิตและดำรงชีพตามแนวทาง “พออยู่พอกิน” ในเริ่มต้นเท่านั้น แต่จะต้อง “อยู่ดีมีสุข” ต่อไปด้วย กิจกรรมเศรษฐกิจชุมชน แต่ถ้าวินิจฉัยชาวบ้านในชุมชนมีสถานะเศรษฐกิจที่ด้อยจึงมีอำนาจซื้อไม่มาก ส่งผลให้เศรษฐกิจเจริญขึ้น จึงทำให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ปัจจุบันชาวบ้านอีสานนำทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นความรู้ และใช้ปัญญานำหลักพุทธธรรมทางพุทธศาสนามาผสมผสานกัน ในรูปแบบของเกษตรผสมผสานหลากหลายรูปแบบ โดยยึดพุทธธรรมเป็นฐานงาน คือเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งพระพุทธศาสนามีความผูกพันกับวิถีชีวิตของสังคมไทยมานาน มีหลักคำสอนที่สอดคล้องกับความเป็นอยู่จริงของสังคม การดำเนินชีวิตตามหลักพุทธธรรม ทำให้ชีวิตมีความถูกต้องดีงาม และเมื่อได้นำหลักพุทธธรรมมาใช้กับหลักเศรษฐกิจพอเพียง มูลเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจในแนวคิดวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงกับหลักธรรมช่วยแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจตามที่ปราชญ์ชาวบ้านนำมา เพื่อให้เกิดประโยชน์ในสังคมปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. เพื่อศึกษาแนวคิดและวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักพระพุทธศาสนา
3. เพื่อวิถีชีวิตของปราชญ์ชาวบ้าน ตำบลขาว อำเภอสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยจะศึกษาเอกสาร (Documentary Research) และวิจัยภาคสนาม (Field Research) ผู้วิจัยมีขอบเขตการวิจัยโดยเน้นการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้แล้ว ดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาในการวิจัยจำแนกออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ 1) ศึกษาแนวคิดและวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง 2) ศึกษาแนวคิดและวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงกับการปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม 3) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักพุทธธรรมของปราชญ์ชาวบ้าน

2. ขอบเขตด้านเอกสาร

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 เป็นเอกสารหลัก และข้อมูลทุติยภูมิที่เป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา เอกสารวิชาการ ตำรา เอกสารงานวิจัย บทความ ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ

3. ขอบเขตด้านพื้นที่

ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาด้านพื้นที่ โดยศึกษาหมู่บ้านพื้นที่ดำเนินการตามหลัก เศรษฐกิจพอเพียงและปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม ตำบลชาวอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

4. ขอบเขตด้านประชากรที่ให้ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม โดยกำหนดกลุ่มประชากรที่จะเก็บข้อมูลเป็นรายหมู่บ้าน มี 16 หมู่บ้าน รวม 16 คน และปราชญ์ชาวบ้านที่คณะกรรมการได้คัดเลือกเพิ่มมาอีก 2 คน

ผลการวิจัย

งานวิจัยนี้มีเนื้อหาหลัก 3 ประเด็น ประกอบด้วย 1) แนวคิดและวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) แนวคิดและวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักพระพุทธศาสนา 3) แนวคิดและวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงของปราชญ์ชาวบ้าน

1. แนวคิดและวิถีชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

แนวคิด ประกอบอาชีพให้พออยู่พอกิน พอเพียง และพอดี ไม่เบียดเบียนมนุษย์ด้วยกันและธรรมชาติ สมถะ สงบตามอัธยา พึ่งตนเองเป็นหลักวิถีชีวิต ดำเนินชีวิตตามสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน โดยยึดพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ตามประเพณีและวัฒนธรรม ดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีแนวทาง ดังนี้ (1) ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการใช้ชีวิต (2) ยึดถือความประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง ซื่อสัตย์สุจริต (3) ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์ และแข่งขันในทางการค้าแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรง (4) ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความยากลำบากด้วย

การชวนขยายไฟหาความรู้ให้มีรายได้เพิ่มพูนขึ้นจนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ (5) ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่ว ประพฤติตนตามหลักศาสนา

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีคุณลักษณะ คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน รวมทั้งเงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรม วิถีชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยึดปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี และวันสำคัญทางพุทธศาสนา น้อมนำพุทธธรรมด้านการละความชั่ว การทำความดีให้ถึงพร้อม และการทำจิตให้บริสุทธิ์ อีกสิ่งคำนึงถึงพุทธธรรมที่สนับสนุนเศรษฐกิจพอเพียง

ผู้นำแนวคิดพออยู่พอกินมาใช้ในวิถีชีวิต จะทำให้ชีวิตมีความสุขด้วยเหตุตนเองไม่มีหนี้สินซึ่งพุทธศาสนากล่าวว่า การไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ เช่นเดียวกัน การไม่มีหนี้จะมีความสุขทุกขทางใจ เมื่อยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งเน้นให้บุคคลประกอบอาชีพได้อย่างยั่งยืน ใช้จ่ายเงินอย่างพอเพียง ประหยัดตามกำลังของตน ไม่กู้หนี้ยืมสินผู้อื่น ตัดทอนรายจ่าย ลดความฟุ่มเฟือย ตั้งสติให้มั่นคง เพิ่มรายได้ลดรายจ่าย จัดทำบัญชีรายจ่าย เพื่อให้รู้จักตนเองประมาณตนเองได้ถูกต้อง

2. แนวคิดและวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักพระพุทธศาสนา

2.1 สภาพบริบทพื้นที่วิจัย ตำบลขาว

ตำบลขาวเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ มีผู้เฒ่าเล่าสืบกันมากรุงศรีอยุธยาตอนปลาย สมัยพระเพทราชาครองราชย์สมบัติ มีชนกลุ่มหนึ่งอพยพมาจากยโสธรเพื่อหาพื้นที่เลี้ยงช้าง ควบคู่ช้างซื้อควายทอผ้า นำช้างมาเลี้ยงในพื้นที่อุดมสมบูรณ์ที่คำหมากเว เขตเมืองเสลภูมิ ที่มีต้นขาวเป็นจำนวนมากเรียกว่า ดงขาว ซึ่งตั้งอยู่ใกล้หนองน้ำ เรียกหนองโนนแท่น ควบคู่ทอผ้าเห็นว่าบริเวณดังกล่าวมีความเหมาะสมสำหรับเลี้ยงช้าง จึงพากันสร้างที่พักอาศัย ต่อมาจึงกลายมาเป็นหมู่บ้านโดยได้ตั้งชื่อตามดงต้นขาว ซึ่งเป็นต้นไม้คล้ายต้นสัก เรียกว่าหมู่บ้านขาว ขึ้นตรงต่อเมืองยโสธร ต่อมา มีการตั้งหัวหน้าหมู่บ้านคนแรก คือ ขุนขาวขันธรักษ์ พ.ศ. 2451-2556 เมืองเสลภูมิขึ้นตรงต่อเมืองกาฬสินธุ์ บ้านขาวซึ่งมีความผูกพันปกครองและอยู่ภายใต้การดูแลของเมืองเสลภูมิจึงต้องขึ้นตรงต่อเมืองกาฬสินธุ์ไปด้วย เมื่อความผูกพันถึงแก่กรรม มีท้าวพรหมราช ท้าวกิตราช และท้าวศรีมหาราช ปกครองเป็นหัวหน้าหมู่บ้านตามลำดับ พ.ศ. 2476 จัดระเบียบการบริหารราชการส่วนภูมิภาคออกเป็นจังหวัด และอำเภอเมืองเสลภูมิ และหมู่บ้านต่าง ๆ จึงอยู่ภายใต้การปกครองของจังหวัดร้อยเอ็ดมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ที่ตั้งของชุมชนตำบลขาว ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอเสล

ภูมิไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ 12 กิโลเมตร ห่างจากตัวจังหวัดร้อยเอ็ด 38 กิโลเมตร ทิศเหนือติดต่อกับตำบลนาเลิง ตำบลกลาง ตำบลเมืองไพร อำเภอเสลภูมิ ทิศใต้ติดกับตำบลนางาม อำเภอเสลภูมิ ติดต่อกับตำบลเดิด อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ทิศตะวันตก ติดกับตำบลนาเลิง อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

2.2 สภาพของชุมชนตำบลขวาว อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

(1) สภาพพื้นที่ของชุมชนตำบลขวาว ตำบลขวาวเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้อำเภอเสลภูมิ คนในชุมชนค่อนข้างไปทางสังคมเมือง การคมนาคมสะดวก เป็นที่ราบลุ่มน้ำขัง มีแม่น้ำยังกันเขตแดนระหว่างจังหวัดร้อยเอ็ดและจังหวัดยโสธร ทิศใต้มีแม่น้ำชี และเป็นแนวแบ่งเขตระหว่างตำบลนาเลิงและตำบลนางาม ดินเป็นดินปนทรายและดินเหนียว ส่วนมากตำบลขวาวเป็นเขตอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเกษตรกรรม ประชาชนมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นจำนวนมาก อาชีพรองลงมาคือกิจการค้าและบริการ มีจำนวนหมู่บ้านปัจจุบัน 16 หมู่บ้าน ตำบลขวาวมีประชากรทั้งสิ้น 9,212 คน แยกเป็นชาย 4,561 คน หญิง 4,651 คน มีจำนวนครัวเรือน 2,018 ครัวเรือน ตำบลขวาวมีความเจริญการคมนาคมในการเดินทางสะดวก เทคโนโลยีความทันสมัยความหนาแน่น 230 คน ต่อตารางกิโลเมตร

(2) สภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนตำบลขวาว สภาพเศรษฐกิจตำบลขวาวพื้นที่ส่วนมากใช้ปลูกข้าว สืบค้นจากเทศบาลขวาวปลูกข้าวประมาณ 21,401 ไร่ ชุมชนเทศบาลจัดเก็บภาษี มีดังนี้ 1) ร้านค้า 64 แห่ง 2) ร้านเสริมสวย 8 แห่ง 3) ร้านซ่อมโลหะซ่อมรถ 16 แห่ง 4) ปั๊มน้ำมันหยอดเหรียญ 6 แห่ง 5) ร้านอาหาร 22 แห่ง 6) โรงสี 13 แห่ง 7) หล่อเสาปูน ขายวัสดุก่อสร้าง 2 แห่ง 8) ร้านตัดเย็บเสื้อผ้า 5 แห่ง 9) บ้านรับซื้อของเก่า 2 แห่ง 10) คลินิก 3 แห่ง 11) วิทยุชุมชน 1 แห่ง 12) ร้านรับซื้อข้าว 5 แห่ง 13) บริการล้างรถ 1 แห่ง 14) บริการบ้านเช่า 3 แห่ง 15) บริการถ่ายเอกสาร 1 แห่ง 16) ผลิตน้ำดื่ม ตู้น้ำหยอดเหรียญ 3 แห่ง ข้อมูลจำเป็นพื้นฐานระดับครอบครัวจากฐานทางเศรษฐกิจของประชาชนตำบลขวาวมีรายได้เฉลี่ย 32,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี กลุ่มคนชุมชนตำบลขวาวสังคมอาศัยอยู่ร่วมกัน มีความสัมพันธ์พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน วิถีชีวิตประจำวันที่คล้ายคลึงกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน ผูกพันฉันท์พี่น้อง ผูกพันกับศาสนาพุทธ ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี วัดเป็นศูนย์กลางรวมจิตใจ ประกอบพิธีกรรมตามประเพณี อาชีพเสริม เช่น เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ จักสาน

3. วิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงตามหลักพุทธธรรม

หลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนชาวบ้านตำบลขาว อำเภอสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด วิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง ได้มุ่งเน้นให้ทุกคนสามารถพึ่งพาตนเองตามหลักพุทธธรรม ไม่ว่าจะเป็นความเปลี่ยนแปลงใด ๆ เกิดขึ้นทั้งดีและไม่ดี เราก็สามารถปฏิบัติตนอยู่ได้ด้วยตนเอง และการพึ่งพาตนเองตามแนวทางหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ควรมีดังนี้ การพึ่งพาตนเองด้านจิตใจ ดำเนินชีวิตปฏิบัติจิตทางพระพุทธศาสนา ทำตนให้เป็นที่พึ่งของคนอื่น มีจิตสำนึกที่ดีพร้อมกับปฏิบัติปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นรูปธรรม เป็นวินัยในการดำเนินชีวิตไม่โน้มเอียงตามกระแสบริโภคนิยม และโฆษณาตามสื่อสร้างสรรค์ตนเอง และชาติโดยรวมมีจิตใจเอื้ออาทรประนีประนอมเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม การพึ่งตนเองด้านทรัพยากรธรรมชาติบนพื้นฐานคน ความรู้และทรัพยากรใช้และจัดการอย่างฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่า ยึดหลักการของการยั่งยืน พัฒนาศักยภาพของคนท้องถิ่นชุมชน ค้นหาทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมท้องถิ่นมาพัฒนาให้เกิดประโยชน์สูงสุดบนฐานความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่น อาทิ การเลี้ยงโคเนื้อ ไก่ ไก่ชน การปลูกต้นไม้ พืชเศรษฐกิจ ปลูกยางพารา การลงทุน พัฒนาอุตสาหกรรมและบริการไม่เน้นเงินลงทุนจากต่างชาติ โดยใช้ทุนและฐานทรัพยากรในประเทศ การพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจ มุ่งลดรายจ่ายเป็นสำคัญ ยึดหลักพออยู่พอกินพอใช้ มีข้าวปลา ผัก ผลไม้ ในท้องถิ่นเพื่อการยังชีพ นำแนวทางปฏิบัติโดยใช้เกษตรอินทรีย์วิถีชีวิตชุมชน เพื่อเกษตรอินทรีย์ วิถีชีวิตพอเพียงเป็นแนวทางปฏิบัติเป็นรูปธรรม เพื่อให้ขยายตัวในพื้นที่ของชุมชนให้ทั่วประเทศ พยายามเพิ่มรายได้และดำรงชีวิตอย่างง่าย การพึ่งพาตนเองด้านเทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่ มีทั้งดีและไม่ดีต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน เลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องกับความต้องการสภาพแวดล้อมและควรพัฒนาจากภูมิปัญญาของเราเอง อาทิ สมุนไพรป้องกันไข้หวัดนก การพึ่งพาตนเองด้านสังคม เสริมสร้างให้แต่ละชุมชนร่วมมือกันเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล การพัฒนาเชื่อมโยงการเป็นเครือข่ายชุมชนให้เข้มแข็ง อาทิ ผลิตน้ำปลาให้พอบริโภค ชุมชนเลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ เลี้ยงเป็ด ให้พอบริโภคในชุมชนท้องถิ่น เป็นการพัฒนาการพึ่งพาตนเองอย่างเป็นระบบ และเชื่อมโยงชุมชนหนึ่งในชุมชนหนึ่ง ในเรื่องอุปโภคบริโภค

(1) หลักมัชฌิมาปฏิปทาเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ทางสายกลาง คือ การปฏิบัติที่ไม่เอนเอียงไปทางด้านใดด้านหนึ่ง การปฏิบัติที่ไม่เข้มงวดหรือการปฏิบัติที่ไม่หย่อนเกินไป ใคร่ครวญทุกสิ่งให้รอบคอบใช้เหตุผลใช้สติปัญญา

(2) หลักสัปปริสธรรมกับการประยุกต์ใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นผู้รู้จักเหตุ เป็นผู้รู้จักผล ความพอประมาณ เศรษฐกิจพอเพียงคือการพิจารณาในเรื่องที่ต้องตัดสินใจ มีสติ รอบคอบ มีภูมิคุ้มกัน การรู้จักตนเอง เตรียมรับการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ

(3) หลักทฤษฎีธัมมิกัตถะกับการประยุกต์ใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง (1) การใช้ความขยันหมั่นเพียรประกอบสัมมาอาชีพ (2) การเก็บรักษาเงิน รู้คุณค่าของเงิน (3) การมีภูมิคุ้มกัน รู้จักตนเอง รู้จักกาลเทศะ

(4) มรรค 8 กับการประยุกต์ใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง (1) การกำหนดเป้าหมาย (2) การคิดทางดีงาม (3) การเจรจาชอบ (4) การมีความประพฤติอยู่ในทำนองคลองธรรม (5) การเลี้ยงชีพชอบ (6) ความเพียร (7) การมีสติคอยควบคุมการปฏิบัติ (8) การฝึกจิตให้ตั้งมั่น สงบ

(5) หิริโอตตัปปะ กับการประยุกต์ใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง หิริ คือ ความละอายแก่ใจ ละอายต่อการทำชั่ว ละอายแก่ใจในการทำ ความชั่วทั้งปวง ควรอบรมเลี้ยงดูลูกหลานให้ปฏิบัติตามศีล 5 โอตตัปปะ คือ ความเกรงกลัวต่อบาป ลับหลังคนอื่น

(6) อตฺตภาหิ อตฺตะโน นาโถ กับการประยุกต์ใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องกับให้มุ่งเน้นให้พึ่งพาตนเองในการทำมาหากิน โดยการพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ พึ่งพาธรรมชาติให้อุดมสมบูรณ์ ซึ่งจะสามารถอยู่ได้และมีกินตลอดชีวิต หาเงินรู้จักเก็บเงินไว้ใช้จ่ายดำรงชีวิตด้วยความพอดี

(7) อิทธิบาท 4 กับการประยุกต์ใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักธรรมที่ผู้ปฏิบัติตามจะช่วยให้การทำงาน หรือปฏิบัติภารกิจใด ๆ สำเร็จตามวัตถุประสงค์ พอกับความสำเร็จ ผู้ปฏิบัติยึดมั่นในทางสายกลาง มีความพอเพียง มีความรอบรู้ มีความตั้งใจปฏิบัติทุกสิ่งเหมาะสมตามอัตภาพ

(8) สังคหะวัตถุ 4 กับการประยุกต์ใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักการอยู่ร่วมกันในสังคม เป็นการแบ่งปันของคนในสังคม 1) ทาน คือ การให้ 2) ปิยวาจา การพูดจาไพเราะ 3) อตถจริยา คือ การทำงานให้เป็นประโยชน์ 4) สมานัตตตา ประพฤติตนให้เสมอต้นเสมอปลายให้สมบูรณ์

ปราชญ์ชาวบ้านส่วนมากไม่รู้หัวข้อหลักพุทธธรรม แต่ได้ปฏิบัติตามหลักพุทธธรรม อาทิ พรหมวิหาร 4 แต่ได้นำ ความเมตตา ความกรุณา มาใช้ในการดำรงชีวิต ผู้วิจัยจึงต้องนำ แนวปฏิบัติของปราชญ์ชาวบ้านไปจัดว่าอยู่ในหลักพุทธธรรมเรื่องใด จึงเข้าใจจากการศึกษา สรุปได้ว่า มีพุทธธรรมที่นำไปใช้กับหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ ทางสายกลาง สัปปุริสธรรม คุณสมบัติของคนดีหัวใจเศรษฐกิจ : อุ อา สะ มรรคมืองค์แปด : ทางพันทุกซ์ หิริโอตัมปะ : ความละเอียดเกรงกลัวต่อบาป อิทธิบาท 4 : สิ่งที้นำสู่ความสำเร็จ สังคหวัตถุ 4 : สิ่งที่ยึดเหนี่ยวนำใจคน

4. แนวคิดและวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงของปราชญ์ชาวบ้าน

ปราชญ์ชาวบ้าน ดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง อีกทั้งนำคำสอนทางพุทธธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวัน ประสานกลมกลืนกันไป ยึดหลักทางสายกลาง ปฏิบัติตนตามวิถีของชาวพุทธวิถี โดยการละความชั่ว กระทำแต่ความดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ มีวิถีชีวิตแบบพอเพียงดังนี้

การมีวิถีชีวิตแบบพอเพียงเป็นการนำเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน

1) พอมีพอกิน ปลูกพืชผักสวนครัว ไม้ผล สองสามต้น พอไว้กินในครัวเรือน แบ่งเพื่อนบ้าน เหลือจึงขาย

2) พออยู่พอใช้ บ้านน่ายู่ เป็นธรรมชาติ รายจ่ายลด สุขภาพดี ประหยัดค่าไฟฟ้า น้ำประปา

3) พออกพอใจ ออมวันนี้มีใช้วันหน้า สภาวะจิตปราศจากความเครียด รู้จักพอ

4) พอแบ่งไว้ใช้จ่าย (1) จ่ายประจำ เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ น้ำมันรถ 55% เงินออม 10% ลงทุน 10% เงินเพิ่มปัญญา 10% เงินรางวัล 10% เงินบริจาค 5% มีแผนการใช้จ่าย

5) การประหยัด ตัดทอนรายจ่าย ลดความฟุ่มเฟือย ใช้ของอย่างมีประสิทธิภาพ

การใช้วิถีชีวิตแบบพอเพียงกับหลักพุทธธรรมของปราชญ์ชาวบ้าน

1) หลักสันโดษ คือ ความยินดี ความพอใจ

2) หลักโภคาวิภาค จัดสรรทรัพย์เป็น 4 ส่วน หนึ่งส่วนไว้ใช้สอย บริโภค สองส่วนใช้ ประการงานและลงทุน อีกหนึ่งส่วนไว้เมื่อเกิดอุบัติเหตุหรือเจ็บป่วย

3) หลักอาทัยธรรม ใช้ทรัพย์ดำเนินชีวิต (1) เลี้ยงครอบครัว (2) เลี้ยงมิตรสหาย (3) ป้องกันภัยอันตราย (4) ต้อนรับแขก สงเคราะห์ญาติ เสียภาษี

4) หลักกามโกศิสุข/สุขของคฤหัสถ์/คิหิสุข ได้แก่ สุขจากการมีทรัพย์ สุขจากการใช้จ่ายทรัพย์ สุขจากความไม่มีหนี้ สุขจากความประพฤติดีไม่มีโทษ

5) หลักพรหมวิหาร 4 คือ พรหมของผู้ใหญ่ นักบริหาร

6) ฆราวาสธรรม คือ ธรรมสำหรับการครองเรือน สัจจะ คือ ความซื่อสัตย์ต่อกัน ทัมมะ คือ การข่มใจ แก้ไขข้อบกพร่อง ขันติ คือความอดทนและให้อภัย จาคะ คือ ความเสียสละ แบ่งปัน

วิถีชีวิตของปราชญ์ชาวบ้านที่ดำรงตนอยู่ได้ แม้สภาพต่าง ๆ จะเกิดจากการเปลี่ยนแปลงในมิติของชีวิต สามารถสร้างงาน สร้างรายได้ ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก ประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริต จากการศึกษาปรัชญาที่ปราชญ์ชาวบ้านนำมาใช้ มีดังนี้ 1) หลักสันโดษ ยินดีตามที่ได้ยินดีตามสิ่งของตนที่หามาอันความเพียรอันชอบธรรม และยินดีตามกำลัง ไม่ทะเยอทะยานอยากสิ่งที่ไม่ได้ ทำให้ทุกคนอยู่ได้อย่างมีความสุข ตามอัตภาพของแต่ละคน ป้องกันมิให้ขัดแย้ง ป้องกันการทุจริต ดังนั้น จึงต้องมีความรู้และคุณธรรมนำไปปฏิบัติ 2) หลักโภคาวิภาคธรรม การแบ่งเงินเป็นสัดส่วนเป็นหลักการพึ่งพาตนเอง นำส่วนที่เก็บออมมาใช้จ่ายจำเป็น โดยไม่พึ่งพาคนอื่น 3) หลักโภคาพิทยธรรม เป็นการหาทรัพย์สินมาใช้ให้เกิดประโยชน์ การใช้หลักเช่นนี้โภคะจะหมดสิ้นไป สบายใจ ได้ใช้โภคะนั้นให้เป็นประโยชน์ ถูกต้องตามเหตุผลแล้ว โภคะเพิ่มขึ้นก็สบายใจเช่นเดียวกัน 4) ศึกษาคิหิสุข เมื่อยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการประกอบอาชีพ การจะเกิดความสุขได้ ศึกษาใช้หลักของ คิหิสุข/สุขของคฤหัสถ์/กามโกศิ ปฏิบัติตามควบคู่ไปด้วย จึงจะเกิดความสุข 5) ศึกษาพรหมวิหาร 4 ผู้อยู่ในพรหมวิหารย่อมช่วยเหลือมนุษย์ สัตว์ทั้งหลายด้วยเมตตา กรุณา รักรธรรม เป็นผู้เกื้อกูลผู้อื่น ไม่มีประมาณ ไม่มีขอบเขต ทั้งการอยู่ร่วมกันชีวิตจะพบแต่ความสุข สังคมมีแต่ความสงบสุข 6) ศึกษาฆราวาสธรรม เป็นการครองชีวิตของคฤหัสถ์ให้ราบรื่น เพราะคฤหัสถ์จะมีความซื่อสัตย์จริงใจต่อกัน พุดจริงทำจริง ข่มใจให้ไม่โกรธ ควบคุมจิตใจให้นิ่ง มีความอดทนไม่ท้อถอย ทำงานด้วยความขยัน เสียสละ แบ่งปันช่วยเหลือผู้อื่น

ข้อเสนอแนะ

1) หน่วยงานท้องถิ่นมีแผนส่งเสริมพัฒนาด้านเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน โดยการนำไปใช้ขยายฐานสมาชิกให้เพิ่ม

- 2) ผู้นำชุมชนจัดอบรมให้ประชาชน ด้านเศรษฐกิจพอเพียงกับหลักพุทธธรรมที่นำไปใช้ได้ ตลอดจนอบรมให้แก่ักเรียนในเขตตำบล
- 3) หน่วยงานส่วนท้องถิ่น ส่งเสริมให้มีศูนย์การเรียนรู้ด้านเศรษฐกิจพอเพียง และการนำพุทธธรรมไปใช้ในการดำรงชีวิต
- 4) ควรมีการวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง กับการแก้ปัญหาความยากจนอีกทั้งมีการมอบรางวัลแก่ปราชญ์ชาวบ้านตัวอย่างประจำปี

References

- Department of Religious Affairs. (2007). *Ministry of Culture, The Tripitaka version for people on the Sutra*. (2nd ed.). Bangkok: The Agricultural Cooperative Press of Thailand Limited.
- Faculty of Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (2012). *Economics in daily life*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- Office of the Special Committee for Coordination of the Royal Development Projects, (Office of the Royal Development Projects Board), (1997). *Royal Development Concepts and Theories*. Bangkok: Company 21 Century.
- Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (1994). *Buddhist Economics*. 3rd edition. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- Sanya Sanyawiwat, (2000). *Buddhist sociology*. (2nd ed.) . Bangkok : Sukkhapabjai Group.